

УДК 316.73

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.52.27>

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ І КУЛЬТУРНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ: ВПЛИВ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Олександр Радуцький

*Черкаський державний технологічний університет,
кафедра філософських і політичних наук
бульв. Шевченка, 460, 18000, м. Черкаси, Україна
<https://orcid.org/0009-0009-0741-2140>*

У статті пропонуються нові виміри узгодження процесів децентралізації та культурної різноманітності, а також формату їхнього взаємовпливу. Зазначено, що традиційна модель, у якій децентралізація постає адміністративним зобов'язувальним елементом впливу на культурний розвиток, не актуальна в сучасному світі. Натомість сформовано нові принципи взаємодії функціональних та інституційних концептів культурного поступу, які ґрунтуються на синергетичній парадигмі. Актуальність дослідження полягає в потребі вироблення нових теоретико-методологічних та практично орієнтованих принципів, спрямованих на збереження та розвиток національно-культурної ідентичності. Адміністративні заходи є дієвими засобами регулювання культурного поступу на локальному (державному чи регіональному) рівні. Водночас для досягнення гармонійного розвитку соціокультурного простору в глобально-цивілізаційному вимірі потрібна кореляція адміністративних важелів з тенденціями культурного життя.

У науковій розвідці проаналізовано приклади результатів децентралізації для регулювання принципів культурного різноманіття. У державах зі стабільним соціокультурним становищем та потужними культурно-історичними традиціями культурна різноманітність не становить загрози національній чи етнічній культурній ідентичності, тому послаблення адміністрування культурної політики мало позитивні результати. Проте в спільнотах, для яких характерна соціокультурна нестабільність, децентралізація потенційно може поглибити кризові явища. З огляду на це пропонується розробляти стратегії культурного розвитку для окремої спільноти у двох версіях: короткостроковій (з урахуванням поточної ситуації в усіх сферах суспільної активності) та довгостроковій (із прогнозуванням культурних та соціальних трансформацій).

Ключові слова: культура, децентралізація, культурні трансформації, полікультурність, глобалізація, культурна ідентифікація, національна культура, локальна культура, соціокультурний простір.

Постановка проблеми. Досягнення балансу в процесах глобалізації та ідентифікації соціокультурного простору є пріоритетним завданням наукової спільноти. Існує декілька шляхів соціокультурного розвитку:

- культурно-історичний поступ, який передбачає сталий характер та узгодження всіх процесів у глобально-цивілізаційному та локальному вимірах культурного розвитку;
- культурно-трансформаційний поступ, який визначає культурні процеси домінуючими в цивілізаційному чи суспільному житті та породжує культурне різноманіття в усіх його проявах (як глобалізаційних, так і ідентифікаційних);
- соціально-адміністративний, який передбачає нормативно-регулятивний вплив людини та суспільства на розвиток культури задля запобігання неконтрольованим процесам, що загрожують культурно-цивілізаційному виміру загалом та культурній ідентичності зокрема.

Зазвичай ці шляхи взаємодоповнюють один одного, чергуючи посилення та послаблення свого впливу. Проте в сучасному світі дедалі частіше відбуваються спроби застосування універсальних механізмів регулювання культурного розвитку. Синергетичні принципи плюралізму, мультикультурності та міждисциплінарності дають змогу розробити алгоритми розвитку, згідно з якими культура розвивається в контексті екзистенційного глобального цивілізаційного поступу, зберігаючи водночас своє ціннісно-цільове призначення.

Децентралізація пропонується як один із таких механізмів, який спроможний не заважати процесам глобалізаційно-культурного поступу з домінуванням культурного різноманіття і водночас забезпечувати збереження автентичності культурних елементів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-культурологічний дискурс активно досліджує питання децентралізації культурного простору, зосереджуючи увагу як на інституційних, так і на функціональних вимірах культурного життя. Фундаментальні принципи децентралізації культури викладено в дослідженні цього процесу як елементу глобальної культурної політики [11]. Децентралізаційні виміри характерні також для локальних спільнот: держав, регіонів, міст, громад [5].

Міжнародну практику децентралізації в забезпеченні культурного різноманіття висвітлює Старушенко [6]. Цікавими для дослідження цієї проблеми є аспекти реалізації децентралізації культурного простору в Україні та особливий акцент на розробленні механізмів збереження ідентичності національної культури в процесі активної соціокультурної інтеграції [7].

Децентралізація стає виразником моделі культурної політики, яка отримала назву *softpower* – її ключовими характеристиками є гнучкість та динамічність культурної активності [2]. У сучасних дослідженнях наголошується на ефективності гнучкого (м'якого) адміністрування культурного життя [1].

Значна увага приділена суб'єктам культурного середовища, які на практиці реалізують культурні трансформації децентралізаційного характеру або ж використовують переваги такої культурної політики. Актуалізована проблема культурного менеджменту з відповідним рівнем професійної компетентності фахівців культурного адміністрування [3]. Для соціокультурного середовища характерною є концепція загальної та індивідуальної культурних компетентностей [9]. Аспект формування культурного інтелекту в індивідуальній та суспільній свідомості порушили в своєму дослідженні Wang, Goh [12].

Мета і завдання дослідження. Метою наукової розвідки є висвітлення особливостей кореляції процесів децентралізації та культурного різноманіття в сучасному соціокультурному просторі. Децентралізація є актуальним трендом сучасного суспільного поступу та передбачає послаблення адміністративного тиску на культурні процеси, що розширює потенціал культурного різноманіття. Втім за відсутності регулювання зростають ризики для сегменту культурно-ідентичного характеру. Водночас загрозою для автентичності культури є й тотальна глобалізація, яка уніфікує культурний простір, позбавляючи його специфіки та унікальності.

Завдання дослідження полягають в актуалізації синергетичних принципів культурної політики на локальному та глобальному рівнях, які покликані узгодити адміністративну активність та розвиток культури з метою збереження ідентичності культурного простору.

Виклад основного матеріалу. Сучасний цивілізаційний поступ потребує нових механізмів регулювання культурного життя суспільства. Інноваційні адміністративні механізми почали активно впроваджуватися в спільнотах західного світу ще наприкінці ХХ століття. Елементи децентралізації соціокультурного простору стали ефективним механізмом відповідальної глобалізаційної політики, яка керується принципами збереження традиційних ідентичностей. Яскравим прикладом успішної децентралізації є культурна політика Європейського Союзу з його гаслом «єдність у різноманітті», яка забезпечує синергію культурного різноманіття та локально-культурної ідентичності.

Ефективність проведення децентралізації багато в чому залежить від рівня організаційної культури суспільства [10]. Якщо спільнота готова до трансформацій та реформ і має позитивний досвід змін в інших сферах діяльності, то культурна децентралізація відбуватиметься на більш сприятливому підґрунті. Сучасний глобалізований світ набуває динамічності завдяки технологічно-цифровому та інформаційно-комунікативному кластерам. Це звільнило культурно-духовний та культурно-мистецький елементи від необхідності бути в авангарді цивілізаційних процесів та позбавило їх тягаря відповідальності. Натомість бурхливість сучасного цивілізаційного поступу часто породжує невизначеність як глобального, так і суспільного характеру [8]. Роль культури в цьому процесі набуває нових вимірів. Культурне різноманіття та культурна ідентичність стають стабілізуючими факторами стрімкого суспільного розвитку. Зрозуміло, що в умовах централізованої та жорсткої адміністративної моделі управління культурою такі можливості будуть повністю нівельовані.

У сучасному світі децентралізація набула декількох фундаментальних контекстів. Зважаючи на зростання впливу ІКТ, новий розподіл адміністративних впливів визначають як технічно зумовлений аспект, який орієнтований на сприйняття. З іншого боку, перевпорядкування культурного потенціалу потребує тлумачення та пояснення [11]. У будь-якому разі децентралізація постає активним механізмом культурної трансформації та має складне суспільно орієнтоване цільове призначення.

Моделі культурної політики в сучасних розвинених країнах цивілізованого світу позиціонують культуру як *softpower* [2]. Гнучкість культури дає змогу використовувати її принципи в інших сферах суспільної активності (політика, економіка, соціальне життя). Парадигма гнучкості можлива лише за умови використання цих принципів в усіх форматах суспільного життя. Тому державно-адміністративний вплив також здійснюється з використанням м'яких моделей керівної та регулятивної діяльності. Децентралізація є своєрідним символом принципу *softpower*, поєднуючи необхідність дотримання загальних фундаментальних норм і правил із забезпеченням автономності та свободи в культурному житті.

Децентралізація в культурі має доволі неоднозначний і навіть суперечливий характер. З одного боку, адміністративний вплив децентралізаційного характеру покликаний забезпечити підвищення рівня культурної різноманітності та зняти всі обмеження впливу глобалізаційних чинників. З іншого боку, децентралізація є елементом підтримки ідентичності культури, оскільки надає більше можливостей для локальних суб'єктів культури в питанні збереження їхньої ідентичності. Тобто актуалізується соціально-філософська дихотомія інституційності та функціональності децентралізації соціокультурного простору з усіма суспільно значущими наслідками цього процесу (рис. 1).

Рис. 1. Принципи інституційності та функціональності децентралізації культурного простору

Джерело: власна розробка автора

Яскравим прикладом практичної реалізації децентралізації в культурному середовищі є європейська практика віталізації та інтеграції елементів культурної спадщини у виміри сучасного міста [5, с. 80]. Застосування децентралізаційних принципів полягає в тому, що кожна культурно-історична спільнота чи регіон є унікальними. Тому уніфікувати культурні принципи розвитку різних спільнот і регіонів на кшталт економічної чи правової уніфікації доволі складно. Збереження культурної специфіки полягає в тому, що локальне самоврядування, з урахуванням усіх культурних особливостей своєї спільноти, зможе знайти оптимальні алгоритми культурного розвитку.

Водночас децентралізація зовсім не передбачає формування культурних осередків закритого типу, в яких суспільство маргіналізується на підґрунті культурної ідентичності. Сучасне місто не може успішно розвиватися без усіх елементів глобального прогресу. Технологічно-цифрові та інформаційні інновації формують функціональність міста, а культурно-моральні традиції зберігають його інституційні виміри.

Міжнародна спільнота наполягає на дотриманні принципів культурного різноманіття, яке забезпечуватиме гармонійний розвиток суспільства [6]. Для індивідуального виміру сприйняття культури необхідно також забезпечити право вибору людиною культурних елементів. У цьому контексті децентралізація культури має два аспекти:

– цивілізаційний, згідно з яким глобальні процеси в соціокультурному просторі потрібно обмежувати та регулювати задля того, щоб не допустити їхнє тотальне безальтернативне домінування;

– державно-адміністративний, що передбачає зняття всеосяжного контролю та впливу єдиної культурної політики всередині держави, суспільства, без урахування індивідуальних чи колективних культурних аспектів.

Культурна децентралізація сприяє підвищенню культурного інтелекту [12]. Перерозподіл прав та обов'язків суб'єктів культури приводить до активізації індивідуального та суспільного культуротворчого потенціалу. Культурна ідентичність визначається не лише збереженням існуючих традицій культури, а й здатністю до примноження культурних надбань, які вирізнятимуться високим рівнем якості та не поступатимуться за цим показником культурним здобуткам глобального, міжнародного чи державного значення.

Практичним результатом ефективності децентралізації є посилення конкурентоспроможності культури [4]. Очевидно, що культурний продукт не має такого потенціалу, як економічні та соціальні продукти суспільного виробництва. В умовах централізації адміністративного устрою суспільства розвиток культури відбувається в контрольованому ручному режимі, що дає змогу забезпечити культурні потреби людини та суспільства, але повністю позбавляє культуру можливостей розвитку та прогресу. Децентралізація створює умови для розвитку і різноманіття культури, і водночас її ідентичності. Такий формат забезпечує затребуваність культурного продукту, що робить його конкурентоспроможним у суспільстві.

Особливістю децентралізації є те, що ця модель не лише констатує необхідність дотримання прав і свобод національних, етнічних, регіональних спільнот. Парадигма гнучкого адміністративного впливу надає ще й інструменти для культурного самоорганізаційного виміру [1, с. 35]. Можливість самоідентифікації, самоствердження та самореалізації в соціокультурному просторі передбачає реалізацію активності людини через такі концепти, як: вільний доступ, громадянський простір, свобода вибору, збереження ідентичності.

Проявом міждисциплінарної синергії є затребуваність менеджменту соціокультурної діяльності [2]. Варто усвідомлювати, що децентралізація – це принцип чи метод

організації управління різними сферами суспільної діяльності, зокрема культурою. Але ефективність такої моделі багато в чому залежить від компетентності управлінців-виконавців. Менеджмент повинен планувати та реалізовувати курс суспільно-культурного вектора. В умовах децентралізації у менеджерів на місцях, які відповідають за культурну сферу, з'являється значно більше повноважень і можливостей. Проте акцент робиться на орієнтуванні місцевого менеджера в специфіці культурного життя спільноти чи регіону.

Іншим аспектом культурного управління є поширення концепту культурної компетентності [9]. Децентралізація покликана забезпечити більше можливостей для людини щодо реалізації культурного потенціалу. Для цього недостатньо надати людям права – необхідно забезпечити належні компетенції для ефективного використання культурних надбань.

Державно-адміністративний складник культурного поступу зосереджується на загальному розвитку фундаментальних культурних елементів, а індивідуальна та суспільна активність спрямовуються на збереження та примноження культурних надбань.

Насправді практична ефективність децентралізації в інших сферах суспільної діяльності вказує на потенціал цієї моделі і для культурного життя. У культурному розвитку вважається домінуючим духовно-світоглядний складник, проте сучасний прагматичний світ потребує нового позиціонування культури в суспільному устрої. Практичні виміри культурного життя стають дедалі більш вагомими аргументами в житті людини та суспільства. Тому децентралізація, яка забезпечує практичну реалізацію культурних елементів та трансформацій, завойовує привілейований статус у культурній парадигмі сучасного світу.

Децентралізаційні принципи також сприяють розвитку культурного різноманіття завдяки зняттю обмежень світоглядно-ментального характеру. В разі збереження фундаментальних морально-правових ціннісних елементів інші культурні параметри стають доступними для індивідуального чи суспільного користування.

Інтеграційна активність України в її прагненні долучитись до європейської спільноти породжує нові теми для науково-культурологічних дискусій. Культурна політика є одним із ключових питань узгодження української та європейської парадигм соціокультурного розвитку [7]. Децентралізація відносно недавно стала відновлювати свої позиції на державному рівні в українському адміністративному кластері (хоча історично ця парадигма притаманна національно-ментальним поглядам українців). На прикладі українського суспільства можна простежити проблемні прояви децентралізації щодо культурного життя.

Серед ключових суперечностей децентралізації в культурі є питання дихотомій різного рівня: глобального – локального, державного – регіонального, загальноприйнятого – специфічного. Перспективами дослідження децентралізації культурного середовища є синергетичні підходи взаємодії та самоорганізації, які покликані розв'язати зазначені проблеми культурного розвитку. Культурно-адміністративна активність має забезпечуватися актуальним теоретико-методологічним підґрунтям та відповідати високому рівню ефективності.

Висновки. Отже, соціокультурний простір потребує впорядкування відповідно до викликів сучасного глобального світу. Традиційні формати культурної політики трансформуються, створюючи ефективні механізми регулювання культурного розвитку. Децентралізація постає однією з актуальних моделей культурно-адміністративної активності. Перерозподіл прав та обов'язків дає змогу вдосконалювати як інституційний, так і функціональний складники культури. Прагматичність є пріоритетом у досягненні балансу між глобалізацією та культурною ідентифікацією, позбавляючи цю дихотомію можливості негативно впливати на людину та суспільство. Водночас децентралізована культура не втрачає екзистенційних цільових цивілізаційних вимірів.

Культурне різноманіття за правильного позиціонування суб'єктів та кластерів культури не зумовлює суперечностей, а навпаки, сприяє єдності соціокультурного простору. Соціально-філософський аналіз, проведений у цій розвідці, констатує, що синергія в культурному житті можлива виключно при поєднанні спільних та протилежних концептуальних принципів. Децентралізація не забезпечує домінуючого статусу окремого культурного концепту (глобалізації, ідентичності чи різноманіття), а створює сприятливі й рівноправні умови для всіх культурних елементів.

Список використаної літератури

1. Безена І. Сучасна державна етнокультурна політика: механізми реалізації регіонального рівня у процесах демократизації та децентралізації в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2020. № 1. С. 30–37. <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2020.1.5>
2. Костира І., Шевченко М., Янченко Н. Місце культурної політики у суспільно-політичних процесах європейського союзу. *Культура і сучасність: альманах*. 2021. № 2. С. 10–14. <https://doi.org/10.32461/2226-0285.2.2021.249202>
3. Любарець В. Менеджмент соціокультурної діяльності як складова системи державного управління. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2023. № 45. С. 178–183. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi45.657>
4. Мохнюк Р. Державна культурна політика як фактор розвитку громадянського суспільства у контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 3. С. 27–36. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1019596>
5. Осієвська Ю. Європейський досвід децентралізації та інтеграції культурної спадщини на сучасному етапі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 3. С. 75–82. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1078732>
6. Старущенко Я. Аналіз зарубіжного досвіду управлінської діяльності у сфері забезпечення культурних прав громадян. *Публічне урядування*. 2022. № 4. С. 60–65. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4\(32\)-8](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-4(32)-8)
7. Шевченко М. Культурна політика України в умовах євроінтеграції: дилеми та виклики. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. № 3. С. 215–224. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159124>
8. Carbonell, P., & Rodríguez-Escudero, A. (2016). The Effects of Decentralization in Strategy-Making and National Culture on NPD Portfolio Planning: decentralization in strategy-making and npd portfolio planning. *Journal of Product Innovation Management*, 33, 101–116. <https://doi.org/10.1111/jpim.12356>
9. Greene-Moton, E., & Minkler, M. (2020). Cultural Competence or Cultural Humility? Moving Beyond the Debate. *Health Promotion Practice*, 21(1), 142–145. <https://doi.org/10.1177/1524839919884912>
10. Janicijevic, N., & Milovanović, M. (2015). The impact of information and communication technology on decentralization: The role of organizational culture. *Ekonomika preduzeća*, 63, 171–181. <https://doi.org/10.5937/ekopre1504171J>
11. Schneider, N. (2019). Decentralization: an incomplete ambition. *Journal of Cultural Economy*, 12(4), 265–285. <https://doi.org/10.1080/17530350.2019.1589553>
12. Wang, K. T., & Goh, M. (2020). Cultural Intelligence. In B. Carducci, C. Nave, J. Mio & R. Riggio (Eds.), *The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. <https://doi.org/10.1002/9781118970843.ch310>

DECENTRALISATION AND CULTURAL DIVERSITY: IMPACT ON THE PRESERVATION AND DEVELOPMENT OF NATIONAL IDENTITIES

Oleksandr Radutsky

*Cherkasy State Technological University,
Department of Philosophical and Political Science
Shevchenka Blvd, 460, 18000, Cherkasy, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0009-0741-2140>*

The article proposes new dimensions of reconciling the processes of decentralisation and cultural diversity, as well as the format of their mutual influence. It is noted that the traditional model, in which decentralisation becomes an administrative binding element of influence on cultural development, is not relevant in the modern world. Instead, new principles of interaction between functional and institutional concepts of cultural progress based on a synergistic paradigm have been formed. The relevance of the study lies in the need to develop new theoretical, methodological and practically oriented principles aimed at preserving and developing national and cultural identity. Administrative measures are an effective means of regulating cultural development at the local (state or regional) level. At the same time, in order to achieve harmonious development of the socio-cultural space in the global civilisation dimension, it is necessary to correlate administrative levers with trends in cultural life.

The article analyses examples of the results of decentralisation for regulating the principles of cultural diversity. In states with a stable socio-cultural situation and strong cultural and historical traditions, cultural diversity does not pose a threat to national or ethnic cultural identity, so the weakening of cultural policy administration has had positive results. However, in communities characterised by socio-cultural instability, decentralisation can potentially exacerbate the crisis. In view of this, it is proposed to develop cultural development strategies for a particular community in two versions: short-term (taking into account the current situation in all spheres of social activity) and long-term (with forecasting of cultural and social transformations).

Key words: culture, decentralisation, cultural transformations, multiculturalism, globalisation, cultural identification, national culture, local culture, sociocultural space.